

De doorgaande lijn: wat zegt onderzoek?

Als gemeente, opvangorganisatie of school wil je graag weten of het zin heeft om te investeren in de doorgaande lijn. Heeft een soepele overgang naar het basisonderwijs een positief effect op de ontwikkeling van kinderen? Intuïtief is het antwoord hierop 'ja', maar is daar ook bewijs voor? In hoeverre is er in Nederland sprake van een doorgaande lijn? Heeft wetenschappelijk onderzoek de effecten van een soepele overgang op de ontwikkeling van kinderen zichtbaar gemaakt? En wat valt er te concluderen over de impact van samenwerking op professionals? Het blijkt niet eenvoudig om op deze vragen antwoorden te vinden, omdat er relatief weinig effectonderzoek gedaan is. Wat er wel bekend is, beschrijven we in dit artikel.

Is er een doorgaande lijn tussen voorschool en school in Nederland?

Met een doorgaande lijn bedoelen we: een procesmatige en inhoudelijke afstemming tussen voorzieningen bij de transitie van de voorschool naar de school. Te verwachten valt dat deze vooral tussen de voor- en vroegschoolse educatie aanwezig is. Gemeenten, opvangorganisaties en scholen investeren vaak extra geld, tijd en aandacht om een goede overgang voor deze kwetsbare groep kinderen te realiseren. Uit onderzoek blijkt echter dat een inhoudelijke doorgaande lijn geen vanzelfsprekendheid is: de helft van de kinderen die deelneemt aan voorschoolse educatie, neemt niet deel aan vroegschoolse educatie in de kleutergroepen (Veen e.a., 2017). Dat is jammer, want uit onderzoek blijkt dat de grootste reductie van taalachterstand bij migrantenkinderen plaats vindt in de periode tussen drie en vier jaar (Van Huizen, 2018). Door het ontbreken van continui-

teit van vve in de periode daarna, bestaat het risico dat deze kinderen hun achterstand niet verder inlopen of zelfs weer vergroten (Slot & Leseman).

Maar ook voor reguliere kinderdagverblijven en scholen is het opzetten van een intensieve samenwerking niet vanzelfsprekend. Een gemiddelde school heeft te maken met minimaal vijf verschillende 'toeleveranciers' (Swart, Van der Wiel & Houkes-Hommes, 2017). Als een voorschoolse voorziening te maken heeft met veel verschillende scholen en omgekeerd een school vele 'toeleveranciers' kent, kan waarschijnlijk wel informatie worden uitgewisseld bij de overdracht, maar is het veel lastiger om verdergaande vormen van samenwerking (zoals te lezen in het artikel *Samenwerking tussen kinderopvang en school* in deze Special) te realiseren.

Effectonderzoek, lastig en schaars

Een belangrijke reden voor het grotendeels ontbreken van onderzoek naar de effecten van de doorgaande lijn op de ontwikkeling van kinderen, is dat het om longitudinaal onderzoek vraagt. Idealiter zou je een groep kinderen een paar jaar willen volgen en mogelijke andere effecten op de ontwikkeling willen uitsluiten, zoals de ontwikkelingsstimulering vanuit huis of de kwaliteit van de (voor)school. De ontwikkeling van kinderen die te maken hebben met een doorgaande lijn voorschool-school zou je bovendien bij voorkeur willen vergelijken met een controlegroep, dat wil zeggen kinderen die vergelijkbaar zijn, maar waarbij de voorschool en school niet samenwerken. Dergelijk onderzoek is in Nederland schaars en ook in het buitenland nauwelijks beschikbaar.

Wel of geen bewezen effect op de ontwikkeling van kinderen?

In één grootschalig Nederlands onderzoek - pre-COOL - is nagegaan of een intensievere samenwerking tussen kinderopvang en basisschool een groter effect heeft op latere leerprestaties en sociaal-emotioneel functioneren van leerlingen dan een minder intensieve samenwerking. Aan de hand van interviews bij 33 samenwerkende vve-koppels van kinderopvang en basisschool die hetzelfde vve-programma gebruiken, is allereerst vastgesteld op welke manier zij samenwerken om een doorgaande lijn te realiseren. Daarbij is gekeken naar samenwerking via programma en aanpak, het al dan niet hanteren van eenzelfde kindvolgsysteem en de wijze van overdracht van gegevens. Vervolgens is de relatie onderzocht tussen de mate van samenwerking en afstemming (de doorgaande lijn) enerzijds en de prestaties van leerlingen anderzijds. Daaruit kwam - verrassend genoeg - geen duidelijk verband naar voren. Dat wil zeggen dat de kinderen die bij instellingen zaten die intensiever samenwerkten, op latere leeftijd geen hogere leerprestaties en/of een beter sociaal-emotioneel functioneren lieten zien. De verklaring die de onderzoekers hiervoor hebben, is dat de sterkste doorgaande

lijn waarschijnlijk te vinden is bij de vve-instellingen en -scholen met de 'zwakste' leerlingpopulatie. Een goede doorgaande lijn alleen is dan niet voldoende om de zwakkere prestaties van die groep leerlingen te kunnen compenseren.

We kunnen hierbij ook opmerken dat de gevonden verschillen in de mate van intensiteit van samenwerking wellicht te klein zijn om grote effecten op de ontwikkeling van kinderen te vinden. Naast het pre-COOL onderzoek zijn in Nederland verschillende effectonderzoeken beschikbaar naar brede scholen en Integrale Kindcentra (IKC), een organisatievorm waarin kinderopvang (0-4 en 4-12 jaar) en onderwijs in meer of mindere mate samenwerken. In twee onderzoeken bleken er weinig effecten op kindniveau in vergelijking met kinderen die niet van een dergelijke voorziening gebruik maken. Hierbij dient aangetekend te worden dat de doorgaande lijn ook binnen IKC's nogal eens te wensen overlaat (Veen, 2013).

Pre-COOL maakt onderdeel uit van cohortonderzoek naar de onderwijsloopbanen van kinderen die tot de doelgroepen van het achterstandenbeleid behoren. Het wordt uitgevoerd in het basis- en voortgezet onderwijs. Vanaf 2009 is cohortonderzoek in de voor- en vroegschoolse periode (pre-COOL) voor kinderen van twee tot vijf jaar aan toegevoegd. Hiermee wordt het mogelijk om effecten van (varianten in) voorschoolse opvang en educatie te onderzoeken, op korte en lange termijn.

Een onderzoek onder professionals die in zogenaamde proeftuinen ervaring opdeden met samenwerking, meestal in de vorm van brede scholen of IKC's, vond wel een effect: interprofessionele samenwerking leidde tot minder verwijzingen naar externe zorg voor kinderen met specifieke ondersteuningsbehoeften. De geïnterviewde beroepskrachten gaven aan dat ze elkaar beter hadden leren kennen, dat een

betere samenwerking was ontstaan en dat ze daardoor beter in staat waren om met een diverse groep kinderen om te gaan (Balledux, 2018).

Soepele overgang beter voor de sociaal-emotionele ontwikkeling?

In internationaal onderzoek vinden we steun voor het belang van verschillende aspecten van een doorgaande lijn, zoals ouderbetrokkenheid, inhoudelijke samenwerking tussen professionals en op de ontwikkeling van kinderen. Fabian en Dunlop (2007) verrichtten een literatuurreview naar de overgang van de voorschool naar school en de mate waarin dit voor kinderen soepel verliep. Daarnaast analyseerden zij *good practices* in een groot aantal landen (Balledux, 2018).

Zij concluderen dat met name een brede samenwerking, dus tussen alle partijen - school, voorschool én ouder - een positieve bijdrage levert aan een soepele overgang van voorschool naar school. Zij gebruiken in dit verband het concept *resilience*, waarmee zij bedoelen dat kinderen veerkracht nodig hebben om situaties die stress kunnen opleveren, zoals de stap van

de voorschool naar school, goed te doorstaan. Professionals van de voorschool en de school én ouders kunnen eraan bijdragen dat kinderen de gevraagde veerkracht ontwikkelen, waardoor kinderen zich goed aan kunnen passen aan de nieuwe situatie. Als er een grote kloof bestaat tussen de cultuur van de voorschool en de school, is er een hoger risico dat een kind moeite heeft met aanpassen.

Conclusie

Het is lastig om wetenschappelijk aan te tonen dat een soepele overgang van kinderen naar het basisonderwijs en/of intensieve samenwerking tussen kinderopvang en het onderwijs positieve effecten hebben op de cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen. Sommige onderzoeken vinden een effect, andere niet. Dat is natuurlijk geen reden om niet in deze samenwerking te investeren. Overal waar wordt gewerkt aan de doorgaande lijn, ervaren professionals, ouders en kinderen in de dagelijkse praktijk de vele voordelen van deze samenwerking. De praktijkverhalen in deze Special zijn daar mooie voorbeelden van.

Bronnen

Balledux, M., Doornenbal, J., Fukkink, R., Spoelstra, J., Verseveld, M. & Yperen, T. van (2018). *Resultaten van de proeftuinen van PACT: Inclusie door interprofessionele samenwerking*. In V. de Waal (red.), *Interprofessioneel samenwerken en innoveren in teams: Samenwerking in nieuwe praktijken* (pp. 193-208). Bussum: Coutinho.

Claassen, A., Knipping, C., Koopmans, A. & Vierke, H. (2008). *Variatie in brede scholen en hun effecten*. Nijmegen: ITS.

Fabian, H. & Dunlop, A.W. (2007). *Outcomes of good practice in transition processes for children entering primary school*. Working Paper 42. Den Haag: Bernard van Leer Foundation.

Huizen, T.M. van (2018). *The evolution of achievement gaps from early childhood to adolescence in the Netherlands*. In G. Pasaretta & J. Skopek (Eds.), *Roots and development of achievements gaps. A longitudinal assessment in selected European countries* (pp. 50-87.) ISOTIS report (D1.3) Trinity College Dublin.

Kruiter, J. (2013). *De brede school in een veranderend tijdsgewricht*. Uitkomsten landelijke effectmeting 2009-2013. Utrecht: Oberon, ITS en Sardes.

Slot, P. & Leseman, P. (2019). *Investeren in kinderen van 0-12 jaar*. Bevindingen uit de wetenschap. PACT voor kindcentra. Utrecht: Universiteit Utrecht.

Swart, L., Wiel, K. van der & Houkes-Homes, A. (2017). *Samenwerking kinderopvang en onderwijs*. CPB policy brief, 03.

Veen, A., Karssen, A.M., Daalen, M.M. van, Roeleveld, J., Triesscheijn, J. & Elshof, D. (2013). *De aansluiting tussen voor- en vroegschoolse educatie en tussen vroegschoolse educatie en groep 3*. Rapport 892. Amsterdam: Kohnstamm Instituut. www.kohnstamm-instituut.nl/ki892.html

Veen, A., Veen, I. van der, Schaik, S. van, & Leseman, P. (2017). *Kwaliteit in kleutergroepen en de relatie met de ontwikkeling van kinderen*. Resultaten uit het pre-COOL cohortonderzoek. Amsterdam: Kohnstamm Instituut